

utom ett avslutande avsnitt om den palestinsiska synagogans ursprung. Uppläggningsen här gör det enkelt att hitta vad man söker, om det man söker är en analys av arkeologiska lämningar, inskriptioner eller texter relaterade till en viss plats.

I ett femte kapitel får vi en genomgång av synagogans organisation utifrån de titlar som finns bevarade. Detta kapitel avslutas med två exkurser, en om kvinnornas position och en om de s.k. gudfruktigas närvaro i synagogorna. Det sjätte kapitlet avhandlar de olika funktioner man kan knyta till synagogan genom källmaterialet. Synagogan var långt ifrån en «en-syftesinstitution» inriktad på torahläsning och andra liturgiska aktiviteter: den fungerade också som skola, arkiv, domstol, bank, allmän samlingsplats etc., och har därmed en viss likhet med grekiska tempel.

Innan sammanfattningen och den omfattande bibliografin (65 sid.) har Binder placerat ett sjunde kapitel med rubriken «Sectarian Synagogues», under vilken han behandlar esseerna, inklusive Qumransekten, terapeuterna och samarierna.

Det skall med en gång sägas att Binders bok är ett mycket värdefullt bidrag till synagogforskningen. Ingen har tidigare systematiskt listat och analyserat allt tillgängligt källmaterial som hör från tiden före 70 och det skall betonas att behandlingen av materialet, i synnerhet de arkeologiska lämningarna, är synnerligen noggrann. Här finns också hänvisningar till utgrävningsrapporter och relevant sekundärmaterial till respektive utgrävningsplats. Vid en jämförelse med Lee Levines mastodontverk om den antika synagogan från 2000, *The Ancient Synagogue*, (recenserat i STK 4/2000), måste man vad gäller arkeologin, men även analysen av flera litterära källor döma till Binders fördel.

Levines bok har dock fördelen av att inte avgränsa studien till andra templets tid och inkluderar därmed det komplexa rabbiniska materialet. Binders strikta hållning leder honom till att inte ens diskutera Mishnah, vars slutredigering visserligen dateras till 200 evt. men som även innehåller äldre material. Detta är ett medvetet val som motiveras i introduktionskapitlet. Det görs för att undvika alla diskussioner om vilka delar eller texter som kan användas eller inte användas om tiden före 70. Även om detta i dagens heta debattklimat kan vara förståeligt är det ändå att förenkla källsituationen. Allt material, även arkeologiskt, som härrör från tiden närmast efter 70 säger ju någonting om i vilken riktning utvecklingen har gått och kan därför belysa de svåra frågor som uppkommer ur pre-70 materialet.

Binders bok är, som ovan nämnts, utplagd som en katalog där källmaterialet tematiskt analyseras separat. Detta har för- och nackdelar. Boken är ett utmärkt redskap för den som vill studera de olika aspekterna

av synagogan och få en rejäl och många gånger skarp-synt analys av materialet. Men Binder har också en tes om synagogans natur: synagogorna var heliga platser eller byggnader som var positivt relaterade till Jerusalems tempel på så sätt att de kan sägas ha utgjort nämnda tempels förgårdar. Därav verkets titel: *Into the Temple Courts*. Denna tes, menar Binder, kan t.o.m. appliceras på synagogornas arkitektur, och här hämtar han inspiration från arkeologen James Strange, som var den förste att jämföra tempelförgårdens arkitektur med synagogans, där kolonner var placerade på ett för antiken udda sätt, nämligen mellan de väggfasta bänkarna och det öppna utrymmet mellan dem. Synagogorna var således ett slags komplement för dem som inte hade omedelbar tillgång till Jerusalemstempel, och stod inte på något sätt i opposition till det.

Medan man får ge Binder rätt i att något motsatsförhållande mellan templet i Jerusalem och synagogorna knappast kan återfinnas i källmaterialet, finns det ändå en hel del problem i hans tes om dem som ett slags tempelförgårdar. Dessutom uppkommer i relation till hans tes ett strukturellt problem i boken. På grund av dess uppläggning finns det inte rum för någon samlad framställning av tesen, inte heller kan man följa ett längre resonemang genom boken som leder fram till slutsatsen. Istället presenteras den relativt kortfattat på en mängd ställen i avhandlingen då enskilda källor diskuteras. Detta försvårar för läsaren då boken dessutom helt saknar index.

Till dessa problem kommer att det inte ges en motivering till varför vissa synagogor avgränsas som «sektaristiska» och behandlas separat, och att alla de judiska tempel som existerade samtidigt med Jerusalems tempel sällan tas upp till diskussion. Man efterlyser en mer nyanserad definition av «synagoga» och en tydligare diskussion av relationen mellan diasporan och Israel. Här återstår en hel del att göra efter det att Binder satt punkt.

Detta sagt skall det betonas att Binders avhandling är ett förnämligt bidrag till synagogforskningen som inte kan förbises av någon som vill säga något om denna för såväl judaistisk, bibelvetenskaplig och kyrkohistorisk forskning som för dagens judendom och kristendom så viktiga institution.

Anders Runesson

Bäckström, Anders: *Svenska kyrkan som välfärdsaktör i en global kultur — en studie i religion och omsorg*. 213 sid. Verbum, Stockholm 2001.

Bäckströms undersökning avser att studera «en nationell folkkyrkas roll för social välfärd mitt i över-

gången från industrisamhälle till senmodernt tjänstesamhälle» (s. 11), inte minst i relation till de förändrade relationerna mellan kyrka och stat. Det sker dels genom en teoretisk analys av samhällsförändringen (som utgör del 1 och 3 i undersökningen), dels genom en empirisk analys av samverkan mellan den lokala kyrkan och den lokala socialtjänsten och hur den uppfattas av aktiva inom respektive område (som alltså utgör del 2).

I den första delen berörs några olika tolkningar av den förändring av samhället och kyrkans roll som kan iaktas. En central del, menar Bäckström, är globaliseringen och de konsekvenser som den medför. En annan diskussion sker omkring kyrkan som «function and performance» (s. 30). Denna teoretiska diskussion fortsätter efter presentationen och analysen av den empiriska studien, där Bäckström bland annat lyfter fram de annorlunda förutsättningar som nu råder i Sverige, bland annat genom att samhället inte längre omfattar en enda kultur. Dessutom poängteras den förväntan som finns på kyrkan som ett slags korrelat till samhällets socialtjänst men också som självständig aktör. Det senare har efter relationsändringen fått annorlunda förutsättningar, i och med att församlingen inte längre agerar som kyrko-kommun.

Underlaget för den empiriska undersökningen är 6 ordförande i socialnämnd, 6 socialchefer och 6 socialsekreterare samt motsvarande inom kyrkan, 6 pastorskyrkorådsordförande, 6 kyrkoherdar och 6 diakoner. Spridningen är från landsbygdsområden till stad. Bäckström säger att valen har gjorts för att ge en «spegling» av förväntansbilden (s. 70). Framträdande i svaren från de kommunala företrädarna är att det finns en positiv vilja och förväntan men liten kunskap om vad församlingen kan bidra med. Bland de kyrkliga företrädarna finns en vilja att i högre grad bli räknad som en resurs för det sociala arbetet i området.

De teoretiska avsnitten ger onekligen bidrag till egen reflektion omkring den samhällsutveckling som vi ser. Den empiriska studien ger några signaler om hur verkligheten uppfattas «på fältet». Boken kan därför tjäna som inspirationskälla till samtal lokalt inom församlingen och för arbetet i relation till kommunen.

Lennart Ahlbäck

Michael Walsh (ed.): *Dictionary of Christian Biography*. 1250 sid. Continuum, London & New York 2001.

Dictionary of Christian Biography är ett uppslagsverk om drygt 6500 kvinnor och män som på olika sätt bidragit till kristendomens historia, eller vilkas liv har påverkats av kristendomen. Verket omfattar tiden från

strax efter Nya testamentet till vår egen tid — dock finns inga levande personer med i uppslagsverket — och artiklarna är allt från en fjärdedels spalt till en sida för de största. Spännvidden är global: inte bara människor från den amerikanska och den europeiska kontinenten finns med, utan även många artiklar från Asien och Afrika. Likaså sträcker den sig över alla kyrkofamiljer från de ortodoxa till pingstvännen, inklusive mer marginella rörelser som mormoner och Christian Science. Fokus ligger inte endast på teologer och kyrkomän, utan även «vanliga» kristna.

Från Sverige finns ett fåtal personer med, och här får man finna sig i några lustiga stavningar, t.ex. när det står om P. P. Waldenström att han satt i Sveriges «Ricksdag» och dog i «Ludingo». Sådana misstag kan man finna sig i när de är sällsynta, lätta att tolka och det verkar vara god akribi på innehållet i övrigt. *Dictionary of Christian Biography* är med andra ord ett inte oävet hjälpmedel när man vill slå upp framför allt för vår tid mindre kända helgon, påvar, teologer men inte minst andra betydelsefulla kvinnor och män i historien. Till detta kommer att det är roande med den lätt surrealistiska känsla man får av att läsa artiklarna i tur och ordning.

Ola Sigurdson

Ninna Edgardh Beckman: *Feminism och liturgi – en ecklesiologisk studie*. 500 sid. Verbum, Stockholm 2001.

Redan i första meningen sätts det kvinnliga perspektivet och erfarenheten i centrum: «Hur kände sig Eva, när hon fick både Gud och sin man emot sig?» Berättelsen appellerar väl till syftet att undersöka liturgi, feminism och ecklesiologi. Det övergripande perspektivet är ecklesiologin med vars hjälp Ninna Edgardh Beckman försöker hålla samman troslära med liturgisk praktik, feministisk ambition med kristen och empiriskt iakttagbar kyrka med trons och visionens kyrka. Avhandlingens övergripande syfte är att undersöka hur ett feministiskt ecklesiologiskt perspektiv kan vara den feministiska liturgiska rörelsen till hjälp i att hantera de olika dilemman som den ställs inför i praxis.

Primärt undersöks 31 gudstjänster, mässor i Svenska kyrkan, ekumeniska gudstjänster samt inspirationsmaterial för gudstjänster. En innehållslig begränsning har gjorts till: nya former för att dela erfarenhet av sökande och tro, förnyelse av språk och form i gudstjänsten samt ledarskap och beslutsfattande. Urvalet är kvalitativt med relevans i förhållande till de problem som undersöks och syftar inte till representativitet i kvantitativ mening.